

דבדק אתי לעיוני בתרה. והערני בזה ידידי
הרב צבי קריזר הי"ו.

וי"ל דהתי' "דלמא בתר דבדק אתי
לעיוני בתרה" אינו מד' ר' אשי,
ואמנם ר' אשי לא חשש להשיב על קו'
הגמ', ונשאר בדעתו דאם מכווין בשעת
עשיית המצוה עצמה גם להנאתו – אין
בכך האי דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, ולא
דמי לצדקה דגם אם מכווין להנאתו הוי
מעשה מצוה גמור.

אוצר החכמה

ויש לבאר החילוק מצדקה דאמנם בכל
מעשה מצוה אי כוונתו גם להנאת
עצמו אין בזה משום שלוחי מצוה כו',
הואיל ואת המעשה מצוה עצמו עשה גם
להנאתו, אבל כ"ז כאשר המעשה מצוה
הוא המצוה, וכיון דכוונתו גם להנאתו
נמצא דחסר במעשה המצוה. מיהו צדקה
שאני דכבר כ' בבית הלוי ח"ב דרוש א'
דעיקר מצות צדקה אינה עצם מעשה
נתינת הצדקה, אלא זה דמהנה את העני
מנכסיו. ובזה י"ל דגם כאשר לא הי'
כוונתו כולה לש"ש אלא גם להנאת עצמו,
מ"מ אין בזה שום פגם בהמצוה דהרי
העני קיבל צדקה – וזה עיקר המצוה.

וי"ל דלכן רב אשי לא חשש לתרץ את
קו' הגמ', ואמנם גבי בדיקת חמץ
א"צ לומר דהחשש שמא יבוא לחפש את
המחט לאחר מעשה בדיקת החמץ כמו
שתי' בגמ', אלא גם אם בעת הבדיקה
עצמה יחפש את המחט, אין בזה משום
שלוחי מצוה שאינן ניזוקין, ולכן פטרו
בזה מחיוב בדיקת חמץ, ורק בצדקה

אפילו אם אין כוונתו רק לשם מצוה אלא
גם להנאתו הוי בכלל שלוחי מצוה כו'.
הרי"ף וד' הפנים יפות הם ע"פ ד' רב אשי.

ב. ובפרשת דרכים דרוש ג' כ' בשם
מהרימ"ט בסוף פ' קדושים
דהא דאמרו גבי סלע זו לצדקה דהרי זה
צדיק גמור אינו אלא במצות צדקה וכיו"ב
שנמשך בה תועלת לאחרים. והוקשה לו
מסוגית פסחים הנז' דדימו למצות בדיקת
חמץ, ומשמע דאיירי בכל המצוות. וכן
בס' דבר שמואל שם הביא ד' הבית הלוי
הנז' דשאני מצות צדקה דאף אם מתכוין
להנאתו ה"ז צדיק גמור כיון דתכלית
המצוה היא התוצאה. והק' עליו דא"כ מה
הק' הגמ' על רב אשי דאיירי במצות
בדיקת חמץ מהא דתניא האומר סלע זו
לצדקה כו', והרי שאני מצות צדקה. ולפי
מש"כ הרי זו היא סברת ר' אשי דלא חשש
לקו' זו כמו שנ'.

מיהו ידידי הרב יוסף וינברג הי"ו אמר
ליישוב הקו' הנז' מסוגית פסחים
וכ"כ בס' בארות יצחק שם, די"ל דמצות
בדיקת חמץ דמיא למצות צדקה, דעיקר
מצות בדיקת חמץ אינו עצם מעשה
הבדיקה, אלא היא התוצאה שיהיה הבית
בדוק מחמץ. ולכן פריך הגמ' שפיר דא"כ
אף אם אינו מתכוין רק למצוה מ"מ יהיה
נחשב שליח מצוה כהאומר סלע זו לצדקה
כו', דבשניהם עיקר המצוה היא התוצאה
ולא המעשה עצמו.

ולפ"ז יש ליישב ד' הפנים יפות גם בלא
מה שכ' דרב אשי לא חזר בו ממה

שחשש שיחפש מחט בשעת הבדיקה ואין
 ע"ז ענין שלוחי מצוה אינן ניזוקין, אלא
 דכל קו' הגמ' על רב אשי מצדקה דאפילו
 דכוונתו לעצמו מ"מ הוי מעשה מצוה
 גמור, הואיל ועיקר המצוה בצדקה היא
 התוצאה כמו שני', וכן בבדיקת חמץ עיקר
 המצוה היא התוצאה, ובזה כיון דסוף סוף
 יש התוצאה לא איכפת לן מה שעשה
 המעשה גם להנאתו, דגם בזה נאמר
 דשלוחי מצוה אינן ניזוקין.

ומכאן למד הפנים יפות דכ"ז הוא דוקא
 בהני מצוות שעיקרן היא התוצאה
 כמו שני', אבל במצוות שאין עיקרן
 התוצאה אלא מעשה המצוה מצד עצמו
 היא המצוה, בזה י"ל דאם כוונתו בעשיית
 המצוה גם להנאתו, אין בזה הכלל
 דשלוחי מצוה אינן ניזוקין דלא דמי
 לצדקה כמו שני'. ועי' ס' דרך שיחה עמ'
 תקנ"ז בשם החזו"א.

ג. וי"ל עוד דכל מה שאמרו בגמ'
 דהעושה מעשה מצוה ומתכוין גם
 להנאתו הוי בכלל שלוחי מצוה דאינן
 ניזוקין, הואיל וסוף סוף הרי עושה את
 מעשה המצוה ויש לו שכר עליה ולפי'
 אינו ניזוק ממנה. כ"ז כאשר עושה מעשה
 מצוה מוגדר כגון בדיקת חמץ או נתינת
 צדקה, דהמעשה בעצמותו הוי מעשה
 מצוה, ובזה אין נ"מ מה היתה כוונתו
 דהרי מ"מ עשה את מעשה המצוה וקיים
 המצוה בכך.

אבל כבוד אב ואם כגון במעשה דרבקה
 ששלחה את יעקב, אין מעשה

השליחות מצד עצמו מעשה מצוה, וכל
 המצוה בזה הוא שעושה רצון רבקה
 ושליחותה, ובזה י"ל דהדבר תלוי בכוונתו
 דאם אמנם מתכוין לשליחות אמו, הוי
 בכך מעשה מצוה דכבוד אם, אבל אם
 מתכוין להנאת עצמו – אין בזה מעשה
 מצוה כלל, הואיל ואין המעשה מצד עצמו
 מעשה מצוה לפי' הדבר תלוי בכוונה.

וי"ל עוד דהא באמת יש לדון אי שייך
 בכלל ביעקב שנשלח ע"י אמו הא
 דשלוחי מצוה אינן ניזוקין הואיל ומקיים
 מצות כבוד אם, הואיל ויעקב לא ה'
 מצווה במצות כבוד אם, דלא נצטוה עדיין
 בשאר מצוות דישאל אלא במצוות
 שנצטוו ב"נ בלבד, מיהו הואיל וקיימו את
 מצוות התורה דזה הוא רצון השם ית',
 משו"ה י"ל דהוי בכלל שלוחי מצוה דאינן
 ניזוקין.

מיהו י"ל דאף כי מבואר בגמ' דכאשר
 עושה מעשה מצוה גם לצורכו הוי
 בכלל שלוחי מצוה דאינן ניזוקין, כ"ז הוא
 כשעושה מעשה מצוה אשר נצטוה עליה,
 דהואיל וסוף סוף עושה מעשה מצוה, אף
 דכוונתו גם לצורך עצמו – מ"מ הא עשה
 מעשה מצוה, ולפי' הוי בכלל שלוחי
 מצוה דאינן ניזוקין.

אבל יעקב אבינו שלא נצטוה במצות
 כבוד אם, י"ל דאמנם אם יעשה
 כבוד אם רק לשם מצות כבוד אם – אף
 דלא נצטוה ע"כ - הוי בכלל שלוחי מצוה
 כו'. אבל הואיל ולא נצטוה וכל מה דהוי
 בכלל שלוחי מצוה הוא הואיל ועושה

[אוצר החכמה]

והשיב ידידי הר"י וינברג הי"ו דאה"נ
דבחזירתו עוד לא נגמר הכבוד
אב, מיהו הא דיורד מהבירה עם הגוזלות
בידו אינו רק לקיים מצות כיבוד אב, אלא
דאינו רוצה להשאר שם בראש הבירה
לעולם, ונמצא דירידתו היא גם לצורך
עצמו, ולכן לא נחשב בירידתו כשלוחי
מצוה שאינן ניזוקין, אלא אם אף בחזירתן
אינן ניזוקין.

אלא דק' ע"ז מסוגית הגמ' בפסחים הנז'
גבי בדיקת חמץ דמבואר דהיכא
דעושה את מעשה המצוה גם לצורכו הוי
בכלל שלוחי מצוה דאינן ניזוקין
כדהוכיחו בגמ' מנתינת צדקה לצורכו.
והדרא הקו' דאה"נ דיורד מהבירה לצורכו
אך אכתי כיון דעושה מצוה הוי בכלל
שלוחי מצוה אינן ניזוקין.

והשיב ידידי הנז' ע"פ ד' הפנים יפות
דכשעושה המצוה גם לצורכו לא
הוי בכלל שלוחי מצוה שאינן ניזוקין, אם
כמו שנ' באות א' דזו סברת רב אשי
ואמנם בגמ' סברו בע"א, או דנימא דרק
בבדיקת חמץ וצדקה דעיקר המצוה היא
התוצאה, בזה אמרינן דגם אם עושה
לעצמו הוי בכלל שלוחי מצוה, הואיל
והתוצאה לא נפגמה בכך כמו שכ' באות
ב'. אבל בשאר המצוות שהמעשה מצוה
הוא המצוה - אם עושה גם לצורכו אינו
בכלל שלוחי מצוה. ולכן אמרו בגמ'
דבירידתו מן הבירה אינו בכלל שלוחי
מצוה דאינן ניזוקין, רק הואיל וגם
בחזירתן אין השלוחין ניזוקין אתיא לה.

רצון השי"ת, י"ל דכ"ז אם עושה את רצון
השי"ת רק לשם המצוה, אבל אם עושה גם
להנאת עצמו, אין בזה ענין שלוחי מצוה
אינן ניזוקין, הואיל ואינו מעשה מצוה
מצד עצמו. וזהו שכ' הפנים יפות דרבקה
אמרה ליעקב "לאשר אני מצוה אותך"
דיהי' כוונתו רק להציווי שלה ורק בכך
יהיה בכלל שלוחי מצוה כו'.

ד. ונראה עוד דאף כי מבואר במסקנת
הגמ' דכשעושה מצוה גם
לצורכו - הוי בכלל שלוחי מצוה כו', מ"מ
הא דמבואר בגמ' שם דשלוחי מצוה אינן
ניזוקין בין בהליכתן ובין בחזירתן, י"ל
דאינו אלא אם המעשה מצוה הי' רק לשם
המצוה, אבל אם כוונתו גם לעצמו - אף
דבשעת מעשה המצוה עצמה אינו ניזוק
הואיל וסוף סוף עשה המצוה. מיהו י"ל
דהוא רק בשעת עשיית המצוה, אך
בהליכתו או בחזירתו, אינו בכלל שלוחי
מצוה שאינן ניזוקין. שוב הראוני שכ"כ
בס' פני שלמה לבעל הקצשו"ע שם.

ובקידושין ל"ט ב' שאמר לו אביו עלה
לבירה והבא לי גוזלות ועלה
לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים
ובחזירתו נפל ומת. והק' בגמ' דהא שלוחי
מצוה אינן ניזוקין, ותי' התם בהליכתן
שאני, וחזרו והק' בגמ' והא אמר ר"א
שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא
בחזירתן. והק' בפנ"י למה נחשב זה
בחזירתן, והרי כ"ז שלא הביא הגוזלות
לאביו הוא ממשיך במעשה המצוה וא"כ
הוי בהליכתן ולא בחזירתן. ועי"ש בתוס'
רי"ד ובשיטה לא נודע למי.

סימן צב

1234567

שני גדיי עזים טובים

חגא". ועי' להלן בסי' צ"ד אות א'. מיהו כ' דרש"י פי' דהקריבו לקרבן פסח ממש.

ב. והא דאמרה "לך נא אל הצאן וקח לי משם וגו'", צ"ב וכי יעקב לא ידע דהגדיים הם בצאן, ולמאי הוצרכה לצוותו שילך אל הצאן ויביא משם שני גדיים, וכי מהיכן יביאם אם לא מן הצאן.

וביומא ל"ד ב' אמר קרא (במדבר כח-ז) לכבש האחד כו' ורבנן מאי אחד מיוחד שבעדרו, ורבי ממובחר נדריך (דברים יב-יא) נפקא, ורבנן חד בחובה וחד בנדבה וצריכי, ע"כ. הרי דבין קרבן חובה ובין קרבן נדבה בעינן להביאו מן המובחר, ולא רק שיהיה מצד עצמו משובח, אלא שיהיה מובחר שבעדר.

ולפ"ז י"ל דזה שאמרה "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים וגו'", וביוב"ע מתרגם "שמנין", והיינו מדין מובחר האמור בקרבנות, ומשו"ה אמרה לו לך אל הצאן, והיינו שיביא את הטובים שבצאן, כדי לקיים דין מובחר שבעדרו להבאת הקרבן. [ועי' מש"כ לעיל בס' י"ח].

והא דציוותה שיביא ב' גדיי עזים טובים, לד' יוב"ע ובעל הטורים דהשני הי'

א. לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים ואעשה אתם מטעמים לאביך וגו' = בראשית כז-ט. ובפרקי דר"א פל"ב אמרה רבקה ליעקב בני הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים בו העליונים אומרים שירה, הלילה הזה עתידין בניך להגאל, הלילה הזה עתידין לומר שירה, עשה מטעמים לאביך שהוא בעודו יברכך כו'. הלך והביא שני גדיי עזים, וכי שני גדיי עזים מאכלו של יצחק והלא די לו באחד שנאמר (משלי יג-כ) צדיק אוכל לשובע נפשו, אלא אחד כנגד הפסח ואחד לעשות לו מטעמים דתנינן (פסחים ע' א') הפסח אינו נאכל אלא על השובע.

וכ"כ רש"י שני גדיי עזים, וכי שני גדיי עזים הי' מאכל של יצחק אלא האחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים. וביוב"ע תרי גדיי עזין שמנין חד לשום פסחא וחד לשום קרבן חגא כו'. וכ"כ בעל הטורים א' לפסח וא' לחגיגה.

וכ' הרד"ל בפ"י לפרקי דר"א שם דמלשון "כנגד הפסח" נראה דלא הקריבו לפסח אלא הי' כנגד הפסח, כמו שאנו עושים כליל ט"ו בניסן זרוע צלויה כנגד ק"פ וביצה צלויה כנגד חגיגה, וזה שכ' ביוב"ע "חד לשום פסח וחד לשום קרבן

חגיגה, גם בו נאמר דין מוכחר, וכמו שאמרו שם דמוכחר נאמר בין בקרבן חובה דהיינו קרבן פסח, ובין בקרבן נדבה דהיינו חגיגה שאינה חובה. ואם נימא כפשטות פרקי דר"א ורש"י דהשני הי' למטעמים, הרי י"ל דמשו"ה ציותה דגם השני יהיה טוב, לצורך מטעמים.

ג. והנה יוב"ע ופרקי דר"א ורש"י ובעל הטורים הסכימו דגדי א' משני גדי העזים הי' כנגד ק"פ או ק"פ בעצמו, מיהו נחלקו מה הי' הגדי השני דליוב"ע ובעל הטורים הי' קרבן חגיגה או כנגד חגיגה, הואיל והפסח צריך להאכל על השובע ומקדימים לו את אכילת החגיגה. ואילו בפרקי דר"א ורש"י לא מבואר שהגדי השני הי' קרבן חגיגה או כנגד חגיגה אלא למטעמים, והיינו דלא הי' קרבן כלל. ומ"מ הביאוהו כדי שיהיה הפסח נאכל על השובע כמפורש בפרקי דר"א. א"כ צ"ב במה נחלקו האם הגדי השני הי' לקרבן חגיגה או כנגד חגיגה או סתם מטעמים ולא קרבן חגיגה.

והנה כמה שאמר יצחק לעשו בפסוק ד' ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי, וכן בד' רבקה בפסוק ט' ואעשה אותם מטעמים לאביך כאשר אהב, ביי רבינו בחיי דאין כוונת יצחק בשאלת מטעמים בתענוג הגוף וחוש הטעם, אלא כדי שתהא נפשו שמחה ומתענגת, כי בהתחזק כוחות הגוף יתעוררו כוחות הנפש ומתוך שמחת הנפש תחול עליו רוח הקדש כו', עי"ש. ועי' בכלי יקר פסוק ג' שהובא לעיל בריש סי' פ"ט, צ'.

והגרי"ז ב' בענין המטעמים [הובא בשי' לתורה ח"ב עמ' צ"ז], דבחולין קל"ב ב' אר"ח מתנות כהונה אין נאכלות אלא צלי כו', מ"ט אמר קרא (במדבר יח-ח) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין. ובתוד"ה אין, הק' ממתני' זבחים צ' ב' וכולן הכהנים רשאים לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין כו'. ותי' דודאי כמו שטוב לו יותר מצי אכיל להו, אבל אדם שטוב לו צלי כשלוק ומבושל יאכל צלי שהוא דרך גדולה יותר, עי"ש. וזו הכוונה כאן בעשיית המטעמים הואיל והיתה אכילת קרבנות בעינן בהו למשחה לגדולה, ע"כ.

וברמב"ם בהל' מעה"ק פ"י ה"י ומותר לאכול הקדשים בכל מאכל, אפילו הכהנים מותרין לאכול חלקם בין מקדשים קלים בין מק"ק בכל מאכל ולשנות באכילתן ולאכלם צלויים כו'. וכ' הכ"מ ומש"כ אפילו הכהנים, נראה דכתב כן משום דס"ד שהכהנים צריכים שלא יאכלו אלא לשם שמים ולכן לא יאכלו אותם במטעמים דרך תענוג, קמ"ל משום דכתב בהו רחמנא למשחה ומתרגמינן לשון גדולה כמו שהמלכים אוכלים, ע"כ.

והיינו דאכילת הקדשים ע"י הכהנים היא מ"ע כמו שכ' הרמב"ם שם בריש הפרק וז"ל אכילת החטאת והאשם מ"ע שנאמר (שמות כט-לג) ואכלו אותם אשר כופר בהם, הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, וה"ה לשאר קדשים שאוכלים אותם הכהנים שאכילתם מצוה, עי"ש. ולכן הי' ס"ד דאכילת הכהנים תהיה רק